

Arap Baharı tartışmalarının başlamasına neden olan olaylar; gerçekten açık, demokratik ve siyasi kültür bakımından çoğulcu Arap toplumlarının ortaya çıkabileceği algısını yaratmaktadır.

Arap Dünyasındaki Dönüşüm Süreci ve Türkiye-AB İlişkileri

Transformation Process in the Arab World and the Turkey-EU Relations

Erhan AKDEMİR

Abstract

This article argues that the transformation process in the Arab World will offer new opportunities in Turkey-EU relations. This process will lead Turkey and EU to cooperate in their efforts to help improve the standards of democracy in the region. Through the help of the EU-led democratization at home, Turkey could be a source of inspiration for the Arab countries. Through the help of Turkey, the EU would be able to improve ties with the countries in the region. This article shows that Turkey and the EU need each other as the Middle Eastern region goes through radical transformations. Another important point is that Turkey and the EU should be sincere towards each other to make sure that they capitalize on the synergy between each other. Turkey should re-focus on its reform process while the EU should give a powerful signal to Turkey for membership in the near future.

Keywords: Middle East, North Africa, European Union, Turkey, Arab Spring, EU membership process

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası arena ile Akdeniz çevresinde ABD ve SSCB başat güçler olarak devreye girmişler, bununla birlikte Avrupalı büyük güçlerin Ortadoğu ve Akdeniz, özellikle de Kuzey Afrika çevresine yönelik olan “arka bahçe” algılamasında herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.

Giriş

Arap dünyasındaki dönüşüm süreci hem AB'nin ve Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politikalarının teoriden pratiğe dökülmesini hem de AB-Türkiye ilişkilerinde yeni bir işbirliğinin inşa edilebileceğini ortaya koymuştur. Öte yandan süreç, AB'nin 90'lı yılların başından itibaren bölgeye yönelik politikalarının ve dönüştürücü gücünün ve Türkiye'nin Ortadoğu'da oynamaya çalıştığı yeni rolün ne kadar başarılı olduğunu, olacağını ya da bunda başarılı olamayacağını da gün yüzüne çıkarabilecek bir yapıya sahiptir.

Bu çerçevede makale, Arap dünyasındaki dönüşüm sürecinin ortaya çıkardığı dinamiklerin AB-Türkiye ilişkilerinin yeni bir işbirliği çerçevesinde tanımlanabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Uluslararası Aktörler ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika

Kuzey Afrika'nın büyük bir kısmı, on altıncı yüzyıldan itibaren uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalmıştır. Trablusgarp Savaşı'ndan sonra imzalanan Uşi Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını kaybetmiştir.¹

Osmanlı Devleti'nin bölgedeki etkisinin azalmasıyla birlikte güçlü ve sömürgeci konumundaki Avrupalı güçler, Akdeniz kıyılarını kontrol altında tutma gerekliliğini göz ardı etmemişler ve askeri güce dayanan politikalarla bölgede hakimiyet kurmuşlardır. On sekizinci yüzyıl sonunda İs-

panyol ve Portekizlilerin bazı nadir sahil ilişkileri dışında, Avrupa devletlerinin Kuzey Afrika ile bir ilişkileri bulunmuyordu. On dokuzuncu yüzyıl başlangıcından Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede ise Kuzey Afrika üzerinde Avrupa devletlerinin yayılma hareketleri, emelleri görülmüştür. Bölgede on dokuzuncu yüzyılın sonu ile yirminci yüzyılın başlarında Fransa, İngiltere, İspanya ve İtalya tarafından sömürge yönetimleri kurulmuştur. Ayrıca, Avrupalı büyük güçlerin on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Akdeniz'in hakim unsurları olmaları, beraberinde Kuzey Afrika'yı da kapsayacak biçimde Afrika'nın “arka bahçe” olarak algılanmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ise bölgedeki ülkeler bağımsızlıklarını kazanmışlardır.²

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası arena ile Akdeniz çevresinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) başat güçler olarak devreye girmişler, bununla birlikte Avrupalı büyük güçlerin Ortadoğu ve Akdeniz, özellikle de Kuzey Afrika çevresine yönelik olan “arka bahçe” algılamasında herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.³

Kuzey Afrika ülkelerinin, eski sömürgelerin, bağımsızlıklarını elde etmeleri Avrupa-Akdeniz ilişkilerinde önemli bir değişikliğe yol açmamıştır. “Teoride” bağımsızlığını elde eden Ortadoğu ve Akdeniz ülkeleri, “pratikte” Avrupalı ülkelere siyasi ve ekonomik anlamda bağlı kalmayı sürdürmüşlerdir.⁴

Bu da göstermektedir ki, bölge aslında Avrupa'nın büyük güçlerinin ilgi alanı olacak kadar değerli,

on altıncı yüzyıldan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yine Avrupalı büyük güçlerin elinden çıkartamadıkları kadar hayati öneme sahip bir bölgedir. Günümüzde ise Avrupa Birliği (AB)'nin Akdeniz ülkeleriyle diyalogunu geliştirmesi tüm AB üyesi devletlerin birlikte aldığı kararlara dayanmakla birlikte bu ilişkilerin sürdürülme sorumluluğu ya da isteği Fransa, İspanya ve İtalya'da bulunmaktadır.

AB Politikalarında Kuzey Afrika ve Ortadoğu

AB'nin Akdenizli üyelerinin Kuzey Afrika ülkeleriyle eski sömürgeci bağlarına dayanarak kurduğu ilişkilerin yerini 1972'de "Küresel Akdeniz Politikası" almıştır. Politika, Avrupa ve Akdeniz arasındaki ekonomik ve mali işbirliğini geliştirmeyi, genişletmeyi planlıyordu.⁵ Politikanın pek başarılı olamamasına ve yaşanmış tüm olumsuz tarihi gelişmelere rağmen 1960'lardan itibaren, Avrupalı ve Kuzey Afrikalı ülkeler iki taraflı, ticari ve genel anlaşmalarla ilişkilerini düzeltmeye ve güçlendirmeye başlamışlardır. Bu çerçevede, 1976 yılında Fransa ile Fas ve Tunus arasında "İşbirliği Anlaşmaları" imzalanmıştır.

1983 yılında Fransa'nın öncülüğünde, Mağrip ülkeleri ile olan diyaloga önem veren bir Akdeniz perspektifiyle yola çıkılarak, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı olan François Mitterand'ın katkılarıyla İtalya, Fransa, İspanya, Portekiz, Fas, Moritanya, Cezayir, Tunus, Libya ve daha sonra da Malta arasında "Dokuzlar Grubu" oluşturulmuştur.⁶ Bu yeni kurumsal diyalog zemini, ekonomik ve siyasi işbirliği amacıyla Arap-Mağrip Birliği'nin kuruluşu ile Mağrip ülkelerince de desteklenmeye çalışılmıştır.

Buraya kadar Avrupa'nın bölgeyle ilgili tarihsel geçmişini incelediğimizde bunun çok eskilere, özellikle sömürge imparatorlukları kurmuş Fransa ve İngiltere gibi ülkelerle yüzyıllardır süren bir tarihe sahip olduğunu görmekteyiz. Avrupa'nın, yukarıda ifade edilen ve çoğu İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgeleikten kurtulan bu ülkelerle ilişkileri günümüze gelindikçe seyrini değiştirmiştir. Özellikle doksanlı yıllarla birlikte AB'nin genişleme sürecine girip, Kuzey

Afrika bölgesine komşu olacağını ve bu bölgede mevcut olan sorunlarında er ya da geç kendi sınırları içine ihraç olacağını anlaması⁷ AB'nin Kuzey Afrika politikasının şekillenmesinde çok etkili bir unsur olmuştur.

Bu bağlamda 1990'larda Akdeniz için AB genelinde ekonomik temelli, Arap eksenli ve daha çok Mağrip ile ilgili değerlendirmeler yapılmaktaydı. 1992 yılında "Yenilenmiş Akdeniz Politikası" AB'de kabul edilmiş, Mağrip politikasının yanında Avrupa Toplulukları (AT) Maşrik'a yönelik politikalarını da belirlemeye başlamıştır. 1993 yılında Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve İsrail gibi ülkeleri hedef alan öneriler sunulmuş ve 1994 yılında da Akdeniz İşbirliği Projesi ilan edilmiştir.

Ayrıca, Doğu ve Güney Akdeniz ülkelerinden sürekli mülteci akını ile ciddi bir tehdit oluşturmaya başlayan göç unsuru ve 1980'lerden itibaren gittikçe artan bir şekilde gelişmişlik farkları ile yükselen anti-Batı söylem ve bunların beslediği radikal akımlar konusunda bir takım tedbirlerin alınmasının hayatiyeti ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede adımlar atan AB, 1995 Barselona süreci ile başlayan Akdeniz ortaklığını geliştirmiştir. Bu çerçevede Fransa ilk olarak Doğu Akdeniz'in karışıklıkları dolayısıyla tüm Akdeniz'e uygulanmasının güç olacağını düşündüğünden, kısa dönemde sadece Batı Akdeniz'i hedefleyen 5 + 5 girişimini üretmiştir.⁸

Bu anlamda 27-28 Kasım 1995'te Barselona'da AB ile on iki Akdenizli ortak bir araya gelmiş ve bir deklarasyon kabul etmişlerdir. Bu bakımdan Barselona süreci AB'nin bölgeye yönelik ilk topyekûn ve uyumlu girişimi olmuştur. Süreç, bölgede barış, güvenlik, istikrar ve refahı besleyen güçlendirilmiş işbirliğini ve düzenli bir siyasal diyalogu başlamıştır. Barselona Deklarasyonu'na dayanan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın üç kilit bileşimi şunlardır:

- Bir siyasal ve güvenlik ortaklığıyla ortak bir barış ve istikrar alanı kurmak
- Ekonomik ve mali bir ortaklıkla bir ortak zenginlik alanı yaratmak

Başbakan Erdoğan, AB'yi Türkiye'yi oyalamaması konusunda uyarırken net olarak Türkiye politikalarını belirlemelerini istiyor, karar alıcılar değiştiğinde, ülkelerin Türkiye politikalarının değişmesini istemiyor.

c) Kültürel ve insani konularda bir ortaklık kurmak ve kültürlerarası anlayışı, sivil toplumlar arasında alışverişi güçlendirmek.⁹

Bu süreç, temel olarak Akdeniz'in güney sahilinden gelen çok önemli miktarda göçü engellemek ve bunun yanında, AB'nin stratejik hedeflerini gerçekleştirmek için başlatılmıştır. Barselona Deklarasyonu ile Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde demokratik siyasi yapı, bölge insanların ekonomik refah düzeylerini artıracak reformlar ve farklı kültürlerin bir arada barış içinde yaşabilecekleri bir toplumsal yapı hedeflenmiştir.¹⁰

Bununla birlikte, AB'nin "Güney Hattı" olarak adlandırabileceğimiz Akdeniz ülkeleri (Yunanistan, İtalya, Fransa, İspanya ve Portekiz) özellikle Mağrip (Fas, Tunus, Cezayir) ve Maşrik (Mısır, Libya) bölgelerinde oluşacak olan iç istikrarsız-

lığı coğrafi yakınlık yüzünden en sert biçimde ödeyecek ülkeler konumunda olmaları da 2008 yılında -Avrupa-Akdeniz ortaklığının yerini almak üzere- Akdeniz için Birlik projesinin ortaya çıkışına kadar ve hatta 2011 yılında açıklanan "Güney Akdeniz ile Demokrasi ve Refah Ortaklığı" sürecinde AB Akdeniz ülkeleriyle ilişkiler için başarılı bir strateji geliştirmeye uğraşması bölgeye yönelik stratejilerin AB için önemini ortaya koymaktadır.

Arap Baharı ve AB

Bununla birlikte, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin AB için ekonomik önemi de büyüktür. Akdeniz bölgesi ve Kuzey Afrika ülkeleri bir grup olarak AB'nin en büyük ticari ortakları arasında yer almaktadır.¹¹ Akdeniz'in ve Kuzey Afrika'nın AB için stratejik önemi de bulunmaktadır. Avrupa ile yakın ekonomik ve siyasal ilişkileri olan

müreffeh, demokratik, istikrarlı ve güvenli bir bölge AB'nin çıkarıdır. Mağrip ülkelerindeki genel eğilim ise AB'nin ABD varlığını dengeleyecek bir siyasal güç olmasını, hatta ABD'nin karşısına güçlü bir blok olarak çıkmasını destekleme yönündedir. Bu çerçevede Arap Baharı kavramının ortaya çıkışından beş sene önceye kadar Kuzey Afrika ülkeleri açısından AB'nin güçlenmesi yönündeki beklentinin altında yatan temel düşünce, ABD'nin Irak'ta neden olduğu vahim durumun kendilerinde de olabileceği görüşüydü. Günün birinde ABD, Kuzey Afrika ülkelerine saldırıya girerse AB'nin buna izin vermeyeceği düşünülmekte ve bu nedenle de AB'nin güçlü olması kabul edilebilir görünmekteydi. Ancak, bu bakış açısının çekincesi de vardı. O çekince de AB'nin güçlenmesi halinde bölgenin eski sömürgeci Avrupa devletlerinin etki ve yetki alanına tekrardan girebileceği endişesiydi.

Ancak söz konusu kavramın ortaya çıkışından itibaren Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri, siyasi ve ekonomik¹² reform sürecinde AB ile ilişkileri geliştirmeyi oldukça önemsemektedir. AB ise bu ülkelerle komşuluk bağlarını uzun vadede güçlendirecek adımlar peşindedir.

Arap Baharı tartışmalarının başlamasına neden olan olaylar; gerçekten açık, demokratik ve siyasi kültür bakımından çoğulcu Arap toplumlarının ortaya çıkabileceği algısını yaratmaktadır. Bu kapsamda yoksullukla mücadele, altyapı inşası, toplumun eğitilmesi, kadın-erkek eşitliğinin tesisi, ifade özgürlüğünün sağlanması, zengin ile fakir arasında gittikçe büyüyen uçurumun kapatılması ve kırsal bölgelerin tecrit edilmişliğinin sonlanması gibi konularda yaşanacak ilerlemeler AB'nin bölgeye yönelik politikasıyla çakışmaktadır.

Fakat zaman gösteriyor ki başta Tunus olmak üzere ayaklanmaların yaşandığı kimi ülkelerde radikal gruplar toplumun taleplerini -özgürlük, onur ve istihdam- yansıtmak için demokratik bir yapıya sıcak bakmamaktadırlar. Tunus'ta, Anayasa Meclisi kurmak üzere ülke tarihinde gerçekleşen ilk özgür seçimlerinin Ennahda çatısı altında örgütlenen İslamcılar tarafından kazanılmasıyla

Ennahda'nın İslamcı bir vizyonla ülkeyi yeniden yaratma çalışması ve Mısır'da yeni anayasal düzenlemeler çerçevesinde yargı kurumunun yetkilerine bazı sınırlamalar getiren Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin kararları kaygı vericidir. Bu gelişmeler karşısında ise AB, Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'den, demokratik taahhütlerine bağlı kalmasını istemiştir. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton yaptığı açıklamada, "Demokratik sürecin Mısır liderliğince verilen taahhütlere uygun şekilde tamamlanması azami önemdedir" diyerek, bu taahhütler arasında erkekler ayrılığı, yargının bağımsızlığı, temel özgürlüklerin korunması ve en kısa sürede demokratik parlamento seçimlerinin yapılmasını sıralamıştır. Avrupa Parlamentosu Liberal Grup Başkanı Guy Verhofstadt de, Mısır'da yaşananlarla ilgili sert bir açıklama yaparak, "Yeni bir tür diktatörlükle demokrasi yolu güvenceye alınamaz. Mursi kendisine Mübarek'in bile sahip olmadığı kadar yetki verdi" ifadesini kullanmıştır.

Bu gelişmeler bağlamına Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerindeki kimi çevreler Türkiye'nin AB sürecini sağlayacağı fırsatlar üzerinde düşünmektedirler ve bu sürecin etkilerinin Akdeniz'in güney sahillerine de hissedilmesi yönünde tavır sergilemektedirler.

Bugün söz konusu bölge açık, çoğulcu ve kalkınma odaklı bir Arap ve Müslüman toplumu yaratmak ile geri dönüşü olmaz bir şekilde İslamcı, totaliter ve gerici modele savrulmak arasında bir seçim yapmak durumunda kalmış gibi görünür. İlk seçenek üzerinde inşa edilmiş bir bölge ise hem Türkiye hem de AB için hayati bir öneme sahiptir. Bunun yanı sıra söz konusu bölgedeki bu özgürlük, onur ve sosyal hak talebi ile ayaklanmaları bölgenin komşusu olan AB'yi hazırlıksız yakalamıştır.

Arap Baharı Türkiye ve AB'yi Yakınlaştırır mı?

Bu bağlamda, Türkiye ve AB ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda birbiriyle oldukça derin ilişkilere sahip iki önemli ortaktır. Uluslararası

AB'nin kendisi Arap dünyasında siyasi bir model olarak görülmesi de aslında evrensel değerler olan "Avrupa değerleri" Türkiye'nin bölgede bir ilham kaynağı haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. AB'ye üyelik sürecinde elde ettiği kazanımlar bakımından Türkiye'nin Arap dünyasındaki çekim gücü, AB'ye bölgedeki güvenilirliğini yeniden kazanması için de bir fırsat sunmaktadır.

ve bölgesel arenada yaşanan siyasi ve ekonomik krizlerin ise bu iki ortağı birbirine daha da yakınlaştırdığını görüyoruz. Çünkü bu krizler, taraflar arasında, bölgesel ve uluslararası planda yeni fırsatlar ve işbirlikleri için yeni fikirler ve somut adımların atılabileceğini ve bu temel üstünde de yeni bir sürecin inşa edilebileceğini göstermiştir. Söz konusu süreç taraflar arasında var olan büyük ekonomik, siyasi ve kültürel potansiyeli çok daha ileriye taşıyabilecek bir enerjiye de sahip görünmektedir. AB'nin sahip olduğu mali ve kurumsal kaynaklar ve Türkiye'nin de bölgede sahip olduğu güven, her ne kadar Türkiye Arap dünyasındaki değişime yönelik demokrasi yanlısı bir duruş benimsese de bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik netleşmiş bir stratejiye sahip değildir, ikilinin bölgede gerçekleştirebilecekleri ciddi ve planlı politikalar için gereksinim duyulan tatmin edici bir altyapıdır. Sahip olunan bu faktör üzerine inşa edilecek yeni bir işbirliği süreci ise AB ile Türkiye'nin güçlü yönlerini tamamlayıcı bir şekilde birleştirmelerinin ardından ikili arasında ortaklıkların da kurulabileceğinin en somut örneğini oluşturmaktadır. Öte yandan gerek Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki dönüşümün karmaşık ve belirsiz doğası gerekse de olası fırsatların büyüklüğü dikkate alındığında, Türkiye ve AB bölgede insan haklarına saygının onarılmasına, sürdürülebilir bir demokratikleşme sürecine ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmak için bir sorumluluk hissetmektedir.¹³

Fakat bu yeni sürecin sağlıklı işleyebilmesinin temel faktörü AB'nin Türkiye konusunda verece-

ği nihai karardır. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği tarihten, coğrafyadan ve uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan bir haktır. Türkiye'nin AB'ye daha önce aday ve üye olmuş ve bugün hala adaylık statüsüne sahip diğer bazı ülkelerle eşit hak ve statüyle tam üyelik hedefine ulaşması sadece Türkiye açısından değil AB'nin saygınlığı ve güvenilirliği açısından da büyük bir önem taşıyor. Bu çerçevede, AB'ye üye olabilmek için sadece Türkiye'nin siyasi iradesi (bugün eğer böyle bir siyasi irade varsa) yetmiyor. Bu süreci sağlıklı bir şekilde tamamlamak için AB'nin ve AB'nin motor gücü olan başta Almanya ve Fransa gibi ülkelerin de aynı siyasi iradeyi hiçbir ayırım gözetmeden sergilemesi gerekiyor. Gerek üyelik müzakerelerine başlanması için tarih verilmesi aşamasında gerek üyelik müzakerelerinin resmi anlamda başladığı aşamada gerekse de üyelik müzakereleri başladıktan sonra müzakere başlıklarının açılıp kapanması aşamasında başta Almanya ve Fransa'nın ve AB'nin bu siyasi iradeyi gösterdiğini söylemek ise oldukça zor. AB'nin ya da Almanya, Fransa gibi AB'nin lider devletlerinin Türkiye konusunda kesin bir tavır belirleyemedikleri bir ortamda da siyasi iradeden bahsetmek yine oldukça zor. Başbakan Erdoğan ise AB'yi Türkiye'yi oyalamaması konusunda uyarırken aslında bu iki ülkenin net olarak Türkiye politikalarını belirlemelerini istiyor. Onları bu konuda zorluyor aslında. Bunu yaparken de uluslararası ve bölgesel arenada siyasi ve ekonomik gelişmeleri hatırlatıyor. Bu gelişmelerden ve Türkiye'nin bu gelişmelerdeki pozisyonlarından da güç alarak bu zorlamayı yapıyor. Erdoğan karar alıcılar değiştikçe,

AB, Kuzey Afrika'daki gelişmeler konusunda da Türkiye'nin olumlu ve destekleyici bir duruş sergilediğini ifade ederek çeşitli ülkelerdeki demokratik eğilimleri memnuniyetle karşılamıştır.

ülkelerin Türkiye politikalarının değişmesini istemiyor. O yüzden net bir cevap istiyor başta Almanya olmak üzere kimi AB ülkelerinden. Öte yandan, AB ve başta Almanya olmak üzere diğer ülkeler, uluslararası ve bölgesel arenada yaşanan gelişmelere tanık oldukça, AB'ye enerji sağlayan yolların güvenliğinden kaygılar duydukça ve ekonomide yaşanan sıkıntıları her gün hissettikçe Türkiye ile mevcut bağlarını korumak için elinden gelen her şeyi yapmak zorunda kalacaktır. Kaldı ki AB, Türkiye'ye ilişkin olarak yayınladığı 2012 İlerleme Raporu'nda da bu noktaya vurgu yaparak Türkiye'nin dinamik ekonomisi ve stratejik konumu itibarıyla AB'nin dış politikası ve enerji güvenliğine katkı sağlayan önemli bir bölgesel rol oynadığına dikkat çekmektedir.

Ayrıca, İlerleme Raporu ile birlikte yayınlanan Genişleme Strateji belgesinde de benzer durumların altı çizilerek dış politika ve güvenlik politikası alanında Türkiye ve AB arasındaki siyasi diyalogun önemli ölçüde güçlendiği kaydedilmektedir. Türkiye'nin ve AB'nin ortak komşuluk alanı içindeki gelişmeler, Türkiye'nin AB'nin dış politikası ve enerji güvenliğindeki önemli rolünü ve değerli katkısını teyit ettiğinin de üzerinde durularak Türkiye'nin AB için kilit bir ülke olduğu ifade edilmektedir. AB söz konusu raporlarında, Türkiye'nin, Suriye rejiminin sivillere yönelik uyguladığı şiddeti güçlü bir şekilde ve müteaddit kereler kınamak ve Suriye'yi orantısız ve aşırı güç kullanımından kaçınmaya çağırarak suretiyle, görüşlerini yüksek sesle dile getirdiğini ifade

etmiştir. Yine Türkiye'nin, Suriye'deki BM Gözlemci Misyonu (UNSMIS) hakkındaki 2042 ve 2043 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararlarını ve 3 Ağustos 2012 tarihli BM Genel Kurulu kararını memnuniyetle karşıladığına vurgu yapmaktadır. Raporlar ayrıca, Türkiye'nin, Suriye Devlet Başkanı Esad'ın meşruiyetini kaybettiği düşüncesinden hareketle, meşru saymadığını açıkladığını ve başta Suriye Ulusal Konseyi olmak üzere Suriye muhalefeti ile yakın temas kurduğuna da dikkat çekmektedir. Suriye tarafından düşürülen Türk uçağına da değinen raporlar, bu gelişme sonrasında Türkiye'nin sınır boyunca askeri varlığını artırdığını da kaydetmiştir. Söz konusu raporlar İran konusuna da temas ederek Türkiye'nin, İran ile temas kurmaya devam ettiğine vurgu yaparak İran'ın Nükleer dosyası hakkında, Türkiye'nin, Nisan ve Temmuz aylarında düzenlenen AB3+3 ve İran görüşmelerine ev sahipliği yaptığını dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin AB'nin İran'a uyguladığı kısıtlayıcı tedbirlere katılmadığını da vurgulayarak, yine de Türkiye'nin tek petrol rafinerisi olan Tüpraş'ın, 1 Temmuz 2012'den önce İran'dan ham petrol ithalatını %20 oranında azalttığına göndermede bulunmaktadır. Ortadoğu konusunda, Türkiye'nin İsrail ile diplomatik ilişkileri düşük seviyede sürdüğünü kaydederek Türkiye'nin, müteaddit kereler İsrail'in yerleşim faaliyetlerini güçlü bir şekilde kınadığının altını çizmiştir. Filistin ile ilgili olarak da yakın ilişkilerin muhafaza edildiği belirtilmiştir. AB, Kuzey Afrika'daki gelişmeler konusunda da Türkiye'nin olumlu ve destekleyici bir duruş sergilediğini ifade ederek çeşitli ülkelerdeki demokratik eğilimleri memnuniyetle karşılamıştır.

Yukarıda ifade edilen AB'nin resmi görüşleri göstermektedir ki, siyasi ve kültürel hazmetme açısından büyük sorunlar yaşayan Türkiye-AB ilişkileri, dış politika konusunda birbirlerini dışlayıcı tavırların dışında ortak çalışma yapılabilecek bir alan olarak algılamaktadırlar. Böyle bir yaklaşım ise daha etkin, değer temelli ve ileriye

yönelik bir strateji inşa etme fırsatı sunan bir alternatiftir. Dolayısıyla, AB ile Türkiye'nin güçlü yönlerini tamamlayıcı bir şekilde birleştirmeleri akıllıca gözükmektedir. Kendilerine komşu olan bu bölgelerde ekonomik kalkınmayı ve sürdürülebilir demokratikleşme sürecini desteklemek her iki tarafın da çıkarınadır. Başka bir deyişle AB ve Türkiye'nin bölgeye yönelik bir işbirliği geliştirebilmeleri için sağlam bir temel mevcuttur.

AB'nin kendisi Arap dünyasında siyasi bir model olarak görülmesi de aslında evrensel değerler olan "Avrupa değerleri" Türkiye'nin bölgede bir ilham kaynağı haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. AB'ye üyelik sürecinde elde ettiği kazanımlar bakımından Türkiye'nin Arap dünyasındaki çekim gücü, AB'ye bölgedeki güvenilirliğini yeniden kazanması için de bir fırsat sunmaktadır.¹⁴ Ancak unutulmamalıdır ki, Arap penceresinden bakıldığında, bir ilham kaynağı olarak görünen ya da bölge ülkeleri için ulaşılması arzulan bir hedef olarak duran Türkiye, AB penceresinden bakıldığında, demokratik olgunluğa ve vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlere erişimde büyük sıkıntıların yaşandığı Birlik ile müzakerelere devam eden bir aday ülke konumundadır.

Sonuç

Netice itibarıyla, AB-Türkiye işbirliği Arap dünyasında olumlu bir siyasi ve ekonomik dönüşüm yaratma potansiyeline sahiptir. Ancak, bu potansiyelin hızlı ve beklenen verimlilikte gerçekleşebilmesinin temel koşulu başta Almanya olmak üzere AB ülkelerinin Türkiye'ye AB konusunda net bir mesaj verebilmesinden geçmektedir. Aksi takdirde çok büyük bir potansiyele sahip olan bu yeni süreç iç siyaset malzemelerine yem olup gidebilecek hassas bir dengeye de sahip gibi görünmektedir.

DİPNOTLAR

- 1 Oral Sander, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, (Ankara, İmge Kitabevi, 2000), s.288.
- 2 Reşat Saygan, *XIX. ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler*, (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No. 110), s. 25.
- 3 Savaş Biçer, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci", Beril Dedeoğlu (Der.), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, (İstanbul, Boyut Kitapları, 2003), ss.397 - 398.
- 4 Hüseyin Işıksal, "Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güvenlik Perspektifleri ve 21. Yüzyılda Avrupa Birliği – Akdeniz İlişkileri", *Stratejik Öngörü*, Vol. 1, No. 3, Sonbahar 2004, ss. 84 – 90.
- 5 Trevor Parfitt, "Europe's Mediterranean Designs: An Analysis of the Euromed Relationship with Special Reference to Egypt", *Third World Quarterly*, Vol. 18, No.5, 1997, ss. 865 – 881.
- 6 Meliha Benli Altunışık, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye", Atıla Eralp (Der.), *Türkiye ve Avrupa*, (Ankara, İmge Kitabevi, 1997), s. 351 – 383.
- 7 Derya Özveri, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Güvenlik Yaklaşımı", *Stratejik Öngörü*, Vol. 1, No. 2, Yaz 2004, ss. 44 – 45.
- 8 Zuhal Mert, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye'nin Yaklaşımı: Doğu Akdeniz'in Jeostratejik Anlamının AB, ABD ve Türkiye Tarafından Tanımlanması", *Stratejik Öngörü*, Vol. 1, No. 3, Sonbahar 2004, ss. 117 – 129.
- 9 Nicholas Moussis, *Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi*, çev. Ahmet Fethi, (İstanbul, Mega Pres, 2004), s. 557 – 558.
- 10 Ramin Ahmadov, "Problems Within the Euro-Mediterranean Partnership", *Civilacademy*, Vol. 2, No. 1, Bahar 2004, ss. 61 – 65.
- 11 Michelle Pace, "Imagining Co-presence in Euro-Mediterranean Relations: The Role of 'Dialogue'", *Mediterranean Politics*, Vol. 10, No. 3, Kasım 2005, ss. 291 – 312.
- 12 Mısır'da Devlet Başkanı Muhammed Mursi'nin makamından yapılan açıklamada Avrupa Birliği'nin Mısır'a 5 milyar Euro'luk bir ekonomik yardım paketini onayladığı belirtildi. Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) Mısır'a 2'şer milyar Euro vereceği duyuruldu. Kalan 1 milyar Euro'luk yardımına Avrupa Birliği üyesi ülkelerden geleceği belirtildi. Konuyla ilgili açıklama Mısır Devlet Başkanı Muhammed Mursi'nin, Avrupa Birliği'nin Dışişleri ve Güvenlik Politikasından sorumlu Yüksek Temsilcisi ve Komisyon Başkan Yardımcısı Catherine Ashton'la Mısır'ın başkenti Kahire'de yaptığı görüşmeden hemen sonra yayımlandı. <http://www.abhaber.com/haberler/haber/haberler/abden-misira-5-milyon-euroluk-yardim-046506>
- 13 Tobias Schumacher, "The EU and the Arab Spring: Between Spectatorship and Actorness." *Insight Turkey* 13 (3): 107–119, 2011.
- 14 Eduard Soler i Lecha, "The EU, Turkey, and the Arab Spring: From Parallel Approaches to a Joint Strategy?" *In Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy From a Transatlantic Perspective*, edited by Nathalie Tocci, Ömer Taşpınar et al. (Washington, D.C.: German Marshall Fund Mediterranean Paper Series), 2011: 25–34.